

Fryske Ferkearsbuorden

Handleiding tweetalige verkeersborden

Versie: 8 oktober 2025, *concept – Dit handboek bevat 2 opties*

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Opdracht	4
3. Onderzoek	5
4. Taal	7
5. Ontwerp	9
A. Taallijn	10
B. Cursief	13
6. Afmeting bord	17
7. Woorden- en zinnenlijst	18
8. Colofon	20

1. Inleiding

De Fryske taal is een van de belangrijkste kenmerken van de identiteit van Fryslân. In het kader van taalbevordering en zichtbaarheid wordt het Frysk op steeds meer plaatsen in de openbare ruimte toegepast. Een concreet voorbeeld hiervan is de toename van tweetalige plaatsnaamborden (bijvoorbeeld: Ljouwert, Leeuwarden). Dit wordt vanaf 2026 uitgebreid met *meartalige ferkearsbuorden* langs in ieder geval de provinciale wegen.

Dit handboek bevat alle informatie die nodig is voor het ontwerpen van deze tweetalige RVV-bebording. Het biedt een overzicht van de verschillende borden en de bijbehorende praktische ontwerprichtlijnen. Het ontwerp voldoet aan de geldende eisen voor de vormgeving en technische richtlijnen van verkeersborden en de eisen voor verkeersveiligheid. Consequente toepassing van de richtlijnen in dit handboek voor ontwerp zorgt voor een uniforme uitstraling, een volwaardige behandeling van de tweede rijkstaal, en daarmee toekomstbestendige verkeersborden.

Het handboek 'Fryske Ferkearsbuorden' is ontwikkeld door HR Groep in opdracht van Provinsje Fryslân.

Voor wie is dit handboek?

Het handboek is opgesteld als praktische leidraad voor alle partijen die betrokken zijn bij de invoering van tweetalige verkeersborden in de openbare ruimte, te denken aan:

- Medewerkers van Provinsje Fryslân
- Medewerkers van Fryske gemeenten
- Ontwerpers
- Leveranciers en producenten van verkeersborden

2. Opdracht

Het handboek 'Fryske Ferkearsbuorden' is het resultaat van het ontwerptraject voor de ontwikkeling van tweetalige verkeersborden conform het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens 1990 (RVV 1990), in opdracht van Provinsje Fryslân. De uitvraag richtte zich uitsluitend op verkeersborden en onderborden zoals gedefinieerd binnen het RVV. Dit is exclusief straat- en plaatsnaamborden, scheepvaartborden, spoorwegborden, bewegwijzeringsborden en komborden.

De opdracht is uitgevoerd vanuit vakkennis en onderzoek en met een team van specialisten. In het traject waren onder anderen een verkeerspsycholoog betrokken, een lexicograaf en (typo)grafische ontwerpers. Daarbij is er afstemming geweest met Provinsje Fryslân, het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) en Rijkswaterstaat (RWS).

Het handboek bevat richtlijnen voor ontwerp, van bord-formaat tot typografie, en met aandacht voor gelijkwaardige taalpositionering, leesbaarheid voor diverse doelgroepen en daarmee de waarborging van verkeersveiligheid.

Twee ontwerpen

Een intensief traject van inventarisatie, het verkennen van mogelijkheden en het uitsluiten van onmogelijkheden leverde twee realiseerbare voorstellen op. Twee ontwerpen die een gelijkwaardige visuele representatie geven van een meertalig verkeersbord, elk met een eigen karakter en rekening houdend met verkeersveiligheid. De ontwerpen (A en B) worden verderop in dit handboek toegelicht.

Het handboek 'Fryske Ferkearsbuorden' is een solide basis voor de implementatie van tweetalige verkeersborden in Fryslân.

3. Onderzoek

Bij het ontwerpen van tweetalige verkeersborden in Fryslân is het essentieel om te voldoen aan de formele eisen van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990), en ook om rekening te houden met de verkeerspsychologische impact van tweetaligheid op weggebruikers. In dit hoofdstuk komen relevante onderzoeksresultaten, praktijkvoorbeelden uit het buitenland en ontwerpprincipes aan bod.

Onderzoek naar tweetalige borden

In meerdere landen is onderzoek gedaan naar de effecten van tweetalige verkeersborden op het verkeersgedrag en de verkeersveiligheid. Het meest recente en relevante onderzoek komt van het Transport Research Laboratory (TRL), in opdracht van Transport Scotland (2012). Hieruit blijkt dat tweetalige borden kunnen leiden tot snelheidsverschillen, doordat extra tekst de mentale belasting van bestuurders verhoogt. Cruciaal is dat deze toename in belasting niet leidt tot een hogere ongevalsfrequentie, mits het ontwerp aan bepaalde voorwaarden voldoet. De aanbevelingen staan aan het einde van dit hoofdstuk.

Eerder internationaal onderzoek bevestigt deze bevinding. Hoewel er publieke zorgen bestaan dat tweetalige bebording tot verwarring of gevaar zou kunnen leiden, blijkt uit data dat een doordacht ontwerp deze risico's effectief kan beperken.

Internationale voorbeelden

In het visuele onderzoek bij de ontwikkeling van meertalige verkeersborden is gekeken naar inspirerende voorbeelden uit het buitenland. Enkele voorbeelden:

- Wales (VK): Tweetalige borden (Engels/Welsh) met wisselende taalvolgorde per regio. Uniformiteit is een uitdaging, maar pictogrammen blijven leidend.
- Brussel (België): Tweetalige borden (Frans/Nederlands) met strikte typografische richtlijnen en juridische kaders. Tekst is aanvullend op visuele elementen.
- Québec (Canada): Frans als hoofdtaal, Engels als secundaire toevoeging. Duidelijke visuele scheiding voorkomt verwarring.
- Zwitserland: Meertalige borden in grensregio's, waarbij kleurgebruik en pictogrammen de leesbaarheid ondersteunen.

Een belangrijke les uit deze voorbeelden is dat het toevoegen van een grote diversiteit in vormgeving snel rommelig en onduidelijk wordt. Een consequent en visueel consistent ontwerp is cruciaal voor de effectiviteit van meertalige bebording.

Verkeersborden Bretagne, 2025
Foto: Werner Schlosser

Ontwerpprincipes

Tweetalige verkeersborden beïnvloeden hoe weggebruikers informatie waarnemen en verwerken. Met name bij hogere rijsnelheden of in complexe verkeerssituaties kan een overdaad aan tekst leiden tot vertraagde interpretatie en verhoogde cognitieve belasting. Om dit te voorkomen en de verkeersveiligheid te waarborgen, gelden de volgende ontwerpprincipes:

- Pictogrammen als primaire informatiedrager: visuele symbolen worden sneller herkend dan tekst en ondersteunen snelle besluitvorming.
- Visuele hiërarchie: de belangrijkste informatie (zoals verbod, gebod of waarschuwing) moet direct herkenbaar zijn, met tekst in een logische en ondersteunende volgorde.
- Typografische leesbaarheid: lettertype, grootte, kleurcontrast en witruimte moeten afgestemd zijn op diverse doelgroepen, waaronder mensen met dyslexie, laaggeletterdheid of visuele beperkingen.
- In het ontwerp ligt de nadruk op het visueel uiteenhouden van de twee talen.
- Taalpositionering: de dominante taal moet als eerste zichtbaar zijn, zodat het bord door de grootste groep weggebruikers sneller wordt gelezen.

Aanbevelingen voor ontwerp en beleid

Op basis van verkeerspsychologische inzichten, internationale voorbeelden en de ontwerpprincipes worden de volgende aanbevelingen gedaan voor het ontwerp van tweetalige verkeersborden in Fryslân:

- Beperk de tekst tot het strikt noodzakelijke, met korte en herkenbare woorden.
- Positioneer de dominante taal bovenaan: Nederlands boven, Frysk eronder.
- Zorg voor goede typografie: voldoende lettergrootte, hoog contrast en voldoende witruimte.
- Test ontwerpen met verschillende gebruikersgroepen, waaronder ouderen, toeristen en mensen met een visuele of cognitieve beperking.
- Ontwikkel een beleidskader dat uniformiteit waarborgt, maar ruimte laat voor lokale nuance en context.

Conclusie

Een duidelijk en visueel consistent ontwerp is essentieel voor veilige, begrijpelijke en inclusieve tweetalige verkeersborden. Rekening houdend met verkeerspsychologische principes kan in Fryslân een systeem van bebording worden ontwikkeld dat zowel wettelijk correct als gebruiksvriendelijk is voor alle weggebruikers.

4. Taal

De provinciale ambitie is om op zorgvuldige, eenduidige en veilige wijze tweetaligheid zichtbaar te maken in de openbare ruimte. De invoering van de tweetalige RVV-borden sluit hierbij aan.

De verwachting is dat ten minste de Friezen die waarde hechten aan de culturele identiteit van hun provincie en taal de verkeersborden waarop de tekst ook in het Frysk staat aangegeven gaan waarderen. Dit geldt ook voor de recreatieve bezoekers en/of andere bezoekers die Fryslân een warm hart toedragen. Hoewel verkeersborden over het algemeen anonieme boodschappers zijn van een al even anonieme overheid/autoriteit, komt de boodschapper door het Frysk opeens dichterbij en krijgt hij meer een vertrouwd en betrouwbaar gezicht. Dit betekent dat tweetalige borden niet alleen cultureel maar wellicht ook verkeersgedragmatig een gunstig effect kunnen hebben.

Door de taal zichtbaar te maken in het dagelijks leven, zal dit het gebruik van de taal stimuleren. Een groot percentage van de Friezen die gewend is om Frysk te spreken, leest weinig tot geen Frysk. De verwachting is dat de tweetalige verkeersborden zowel het lezen als het spreken van de Fryske taal bevorderen.

* Daar waar over ‘Frysk’ gesproken wordt, kan ook worden gelezen ‘Streektaal’, zoals Bildts, Stadsfries en Stellingwerfs.

Doordat de Nederlandse taal altijd bovenaan staat, is de tweede taal vrij om in te vullen. Wel is het van belang dat er een eenduidige keuze wordt gemaakt per gemeente: het toepassen van Frysk óf de streektaal als tweede taal.

Hiërarchie Nederlands Frysk

Ter bevordering van de verkeersveiligheid is de plaatsing van de talen op het verkeersbord van groot belang. Dit is een nadrukkelijke aanbeveling vanuit de verkeerspsychologie. Het advies is om de dominante taal de primaire plek op het bord te geven: Nederlands bovenaan op het bord met daaronder de Fryske* taal.

Omdat Frysk als gelijkwaardig moet worden geplaatst is het van belang dat beide teksten qua typografie dezelfde grootte en hetzelfde gewicht hebben. Meer hierover in hoofdstuk 5 ‘Ontwerp’.

Het is níet mogelijk om drie of meer talen op een verkeersbord te plaatsen. Noch om te kiezen voor het Frysk in combinatie met een streektaal.

Het Nederlands bovenaan en het Frysk daaronder worden op het bord gescheiden door middel van de taallijn (optie A) óf er wordt een typografisch onderscheid gemaakt. In de variant van het typografisch onderscheid wordt de Fryske tekst in cursief gezet (optie B). De toepassingen hiervan worden toegelicht in het volgende hoofdstuk.

Notering

Voor de notering van afstand en tijd blijven de richtlijnen van CROW van kracht. Hierin worden de landelijke richtlijnen gevolgd zoals:

- Bij een maximale tijdsduur wordt het woord 'max.' toegevoegd
- Uren worden aangeduid met de internationale eenheid: 'h'.

**mo o/m snein en op
keapjûnen oant 21:00h
fêste keapjûn tongersdei**

Vertaling

Schakel altijd deskundig advies in bij de Fryske Akademy voor het vertalen van teksten. (Zie het colofon voor de contactgegevens.) Ook als het maar 1 of 2 woorden betreft. Dit biedt de garantie op een goede vertaling waarmee het Frysk altijd correct wordt gepresenteerd in taal en context, met behoud van de verkeersspecifieke boodschap.

De meest gebruikte woorden en zinnen op RVV-borden zijn te vinden in hoofdstuk 7 'Woorden- en zinnenlijst'.

5. Ontwerp

Aa Bb Cc
Dd Ee Ff
Gg Hh Ii
Jj Kk Ll
Mm Nn
Oo Pp Qq
Rr Ss Tt
Uu Vv Ww
Xx Yy Zz

Voor het ontwerpen van tweetalige RVV-verkeersborden gelden de CROW-richtlijnen. Het lettertype, de kleur en de vorm van het bord zijn gelijk aan die van standaard RVV-verkeersborden. Hiermee blijft de herkenbaarheid van de borden bestaan en de uniformiteit in het straatbeeld gewaarborgd.

Lettertype

Het lettertype is 'RWS Ee'.

De lettergrootte van de Fryske tekst wordt bepaald door:

1. de lettergrootte van de Nederlandse tekst op bestaande borden: de Fryske tekst komt in dezelfde grootte als de Nederlandse tekst.
2. de lengte van de tekst in verhouding met het bord. Bij een nieuw type onderbord kunnen de CROW-richtlijnen voor het opmaken van onderborden worden gevolgd: tekst mag zo groot mogelijk op het bord. De breedte van het onderbord wordt bepaald door de breedte van het bovenbord.

Ook bij volledig nieuwe borden hebben de Nederlandse en de Fryske tekst dezelfde grootte.

Taalonderscheid

Ten behoeve van de leesbaarheid en de toegankelijkheid van tweetalige verkeersborden is onderscheid tussen de Nederlandse en de Fryske tekst van belang. Dit kan op twee manieren worden gedaan:

- A. Horizontale **taallijn** tussen het Nederlands en het Frysk
- B. Door het Frysk in **cursief** te zetten

Het is van belang om tussen deze twee opties te kiezen, waarna het handboek wordt aangepast voordat het wordt verspreid.

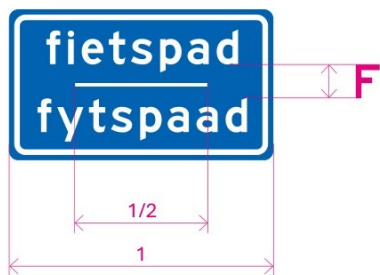
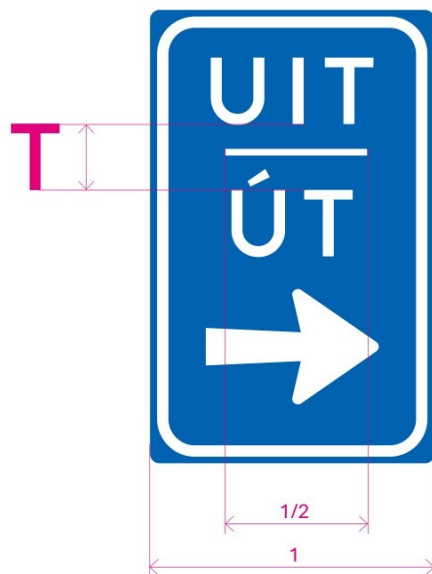
A. Taallijn

Tussen de Nederlandse en de Fryske tekst wordt een horizontale scheidelijne geplatest. Dit noemen we de taallijn. Met name bij borden die meer dan één woord of één regel tekst hebben, is de taallijn van grote meerwaarde.

Met de taallijn wordt de verkeersveiligheid gewaarborgd, omdat de taallijn ervoor zorgt dat de informatie ook met snelheid kan worden gelezen, ondanks dat er een dubbele tekst op meertalige verkeersborden staat. Dankzij de lijn kan de weggebruiker gemakkelijk onderscheid maken tussen beide talen.

In tegenstelling tot gebruikelijke lijnen op verkeersborden, die over de volledige breedte lopen, is de taallijn bewust korter vormgegeven. De lengte van de lijn is van belang vanwege de duidelijke scheiding tussen de twee talen, zonder dat er sprake is van segregatie.

Specificaties taallijn (optie A)

- De breedte van de taallijn is gelijk aan de helft van het bord óf de helft van de breedte van het tekstveld op het bord (zoals bij het verkeersbord met 'ga terug').
- De taallijn heeft een dikte van $1/10^e$ van de kapitaalhoogte van de tekst op het bord.
- Tussenruimte tussen de onderkant van de Nederlandse tekst (basislijn) tot de bovenkant Fryske tekst (bovenkant van kapitaalhoogte) is één keer de kapitaalhoogte. De taallijn wordt in het optische midden van deze ruimte geplaatst.

C02OB705F

OB54

BB100L

BB01

A0130

G13

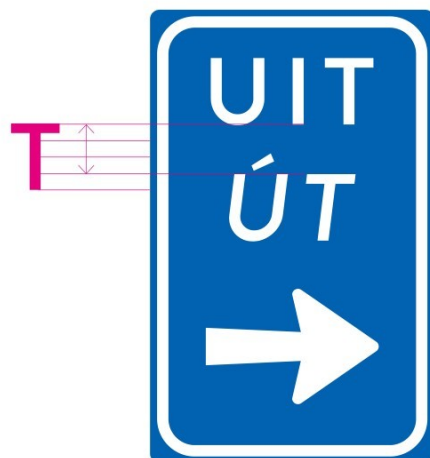
E09

B. Cursief

Een andere mogelijkheid om onderscheid te maken tussen de Nederlandse en de Fryske tekst is om het Fryks in een cursieve letter te zetten. Door een typografisch contrast aan te brengen tussen beide talen kan de weggebruiker gemakkelijk onderscheid maken. Met name bij borden die meer dan één woord of één regel tekst hebben, is dit onderscheid van grote meerwaarde.

Door het consequent toepassen van deze typografie weet een verkeersdeelnemer al snel waar de boodschap in zijn taal begint en eindigt. Het toepassen van dit typografische onderscheid is een manier om de verkeersveiligheid te kunnen waarborgen; het zorgt ervoor dat de informatie ook bij hogere snelheid goed leesbaar blijft, ondanks dat er een dubbele tekst op meertalige verkeersborden staat.

Specificaties cursief (optie B)

- De cursieve tekst is de RWS EE, 7 graden schuin* gezet met een letterspatiering op min 10%. De letterspatiering is voor de optimalisering van de leesbaarheid.
- Tussenruimte tussen de onderkant van de Nederlandse tekst (basislijn) tot de bovenkant van de Fryske tekst (bovenkant van kapitaalhoogte) is $\frac{3}{4}$ van de kapitaalhoogte.

* RWS adviseert om de tekst schuin te zetten, vanwege het ontbreken van een cursief van het lettertype RWS EE. Het verdient aanbeveling om een uitbreiding van een cursief bij het lettertype te laten maken.

C02OB705F

OB54

BB100L

BB01

A0130

G13

E09

6. Afmeting bord

Het toevoegen van de Fryske tekst heeft invloed op de grootte van het verkeersbord. Hieronder staan de meeste voorkomende afmetingen.

Formaat eentalig	Formaat tweetalig
600 x 200 mm	700 x 400 mm
600 x 300 mm	Taallijn: 600 x 450 mm / Cursief: 600 x 400 mm
400 x 600 mm	400 x 700 mm
530 x 670 mm	530 x 770 mm
1250 x 450 mm	Taallijn: 2000 x 550 mm/ Cursief: 2000 x 500 mm
900 x 1300 mm	900 x 1600 mm
1500 x 1800 mm	1500 x 2400 mm

400 x 600 mm

400 x 700 mm

400 x 700 mm

7. Woorden- en zinnenlijst

Hieronder zijn de meest gebruikte woorden en zinnen op RVV-borden te vinden. Staat het gewenste woord of de tekst er niet tussen óf moet er met losse woorden een zin geformuleerd worden? Neem contact op met de Fryske Akademy voor advies over de juiste vertaling.

Bordtype	Tekst Nederlands	Tekst Frysk
A01 30ZB	zone	sône
A01 30ZBH	zone herhaling	sône werhelling
E08J	brandweer	brânwacht
E08K	ambulance	ambulânse
E08L	politie	plysje
E08r	autodelen	autodiele
e09	vergunninghouders	fergunninghâlders
E13	carpool	carpool / mei-inoar ride
E103	ma t/m zo en op koopavonden tot 21:00h vaste koopavond donderdag	mo o/m snein en op keapjûnen oant 21:00h fêste keapjûn tongersdei
L51	fietsstraat auto te gast	fytsstrjitte – auto te gast
L201	weegpunt	waachpunt
L202	ontsteek uw lichten	doch jo ljochten oan
L203	denk aan uw lichten	tink om jo ljochten
L205	let op bussluis	pas op: busslûs
L207	op slot buit eruit	op 't slot – bût derút
L213	zwaalicht? Maak ruimte!	swaailjocht? Jou romte!
L214	navigatie systeem	navigaasjesysteem
L303	denk aan onze kinderen	tink om ús bern
L304	waterwingebied	wetterwingebiet

Bordtype	Tekst Nederlands	Tekst Frysk
L305	grondwaterbeschermingsgebied	grûnwetterbeskermingsgebiet
L306	stiltegebied	stiltegebiet
BB01r	uit	út
BB05	korte invoegstrook	koarte ynfoechstripe
BB100L	doorgaand verkeer	trochgeand ferkear
BW08lb	(brom) fietsers oversteken	(brom)fytsers oerstekke
VR05	rechtsaf voor (brom) fiets vrij	rjochtsôf foar (brom)fyts frij
G13	fietspad	fytspaad
C02OB705F	ga terug	gean werom
OB divers	uitgezonderd	útsein
J21OB320f	schoolzone	skoalsône
OB20	Alleen voor opladen elektrische voertuigen	Allinnich foar opladen elektrysk rydark
OB101	inhalen toegestaan	ynheljen tastien
OB104	uitgezonderd lijnbussen	utsein linebussen
OB108	uitgezonderd bestemmingsverkeer	útsein bestimmingsferkear
OB115	op de rijbaan	op 'e ryd baan
OB202p	alleen op maandag	allinnich op moandei
OB215P	... van de maand	... fan 'e moanne
OB304	wegsleepregeling van kracht	fuortsleepregeling fan krêft

Bordtype	Tekst Nederlands	Tekst Frysk
OB305	worden verwijderd	wurde fuorthelle
OB308	gratis	fergees
OB310P	parkeren verboden	parkearjen ferbean
OB312	fietsstraat toegestaan	fytsstrjitte tastien
OB313	verhoogde rijbaanscheiding	ferhege rydbaanskieding
OB320	schoolzone	Skoalsône
OB612	bij nat wegdek	by wiet weidek
OB622	uitrit	útrit
IB726	ritsen vanaf hier	ritse fan hjir ôf
OB727	geef ritsers ruimte	jou ritsers romte
OB902	categorie	kategory
OB903-A	sector-A	sektor-A
	brommobiel	brommobyl
	deelauto's	dielauto's
	lijnbus	linebus
	snorfiets	snorfyts
	(trein) taxi	(trein)taksy
	verkeer	ferkear
	voertuigen	rydark
	weggebruikers	weibrûkers
	voorrangsvoertuig	foarrangstrydark

Dagen Nederlands	Dagen Frysk
maandag / ma	moandei / mo
dinsdag / di	tiisdei / ti
woensdag / wo	woansdei / wo
donderdag / do	tongersdei / to
vrijdag / vr	freed / fr
zaterdag / za	sneon / sneon
zondag / zo	snein / snein

Maanden Nederlands	Maanden Frysk
januari / jan	jannewaris / jan
februari / feb	febrewaris / feb
maart / mrt	maart / mrt
april / apr	april / apr
mei / mei	maaie / maa
juni / jun	juny / jun
juli / jul	july / jul
augustus / aug	augustus / aug
september / sep	septimber / sep
oktober / okt	oktober / okt
november / nov	novimber / nov
december / dec	desimber / des

8. Colofon

Uitgave: Uitgave HR Groep,
in opdracht van Provinsje Fryslân

Versie: 8 oktober 2025

Dit handboek is opgesteld door:

[redacted], HR Groep

[redacted], HR Groep

[redacted]

[redacted]

In opdracht van:

[redacted], Provinsje Fryslân

Met dank aan de medewerking van:

Hindrik Sijens, lexicograaf,

Fryske Academy

Cees Wildervanck, verkeerspsycholoog,

de Paauwen PenProducten

Contact

Inhoudelijke vragen

[redacted], [redacted] Taal,

Provinsje Fryslân

[redacted]@fryslan.frl

Ontwerp en uitvoering

HR Groep

info@hrgroep.nl

Aanvullingen of wijzigingen in het handboek

HR Groep

info@hrgroep.nl

Vertalingen van teksten op de verkeersborden

Fryske Academy

fa@fryske-akademy.nl

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen